

Udskolingsmodeller i den københavnske folkeskole

14-11-2011

Baggrund

Udskoling i den københavnske folkeskole har – som i resten af landet – en række store udfordringer, bl.a.:

Sagsnr.
2010-164139Dokumentnr.
2011-743239Sagsbehandler
Nina Raaschou

- I København er vi som i resten af landet langt fra at opfylde 95 %- målsætningen om gennemførelse af ungdomsuddannelse
- Manglende chancelighed spiller en stor rolle for elevernes resultater i folkeskolen. Undersøgelser viser, at elever med svag social baggrund har større risiko for at falde fra en ungdomsuddannelse.
- Vi har i uddannelsessystemet et ”drengeproblem”. Såvel de tosprogede som de etsprogede drenge halter fagligt efter pigerne
- Der er i skolen få muligheder for, at de store elever kan arbejde praktisk og konkret.
- Selv om glæden ved at gå i skole i Danmark og i København generelt er høj, daler elevernes entusiasme for skolen i de højere klasser.
- De københavnske folkeskoler har tendens til at miste elever i udskoling (de bliver ”tynde i toppen”), hvilket skaber økonomiske problemer for skolerne og forringer deres muligheder for at udvikle undervisningstilbuddet i udskoling.

På baggrund af disse udfordringer besluttede Børne- og Ungdomsudvalget med budget 2011 en særlig indsats for at forbedre kvaliteten i folkeskolens udskoling, herunder de såkaldte udskolingsdynamoer. I budget 2012 er der endvidere vedtaget en række tiltag som også vil medvirke til udviklingen af udskoling i København (herunder turboforløb, undervisningsdifferentiering og fagdidaktisk kompetenceudvikling).

Kvalitetsudviklingen af udskoling kan både foregå inden for de eksisterende organisatoriske rammer og ved forskellige organisatoriske ændringer i skolen eller skolestrukturen. I dette notat beskrives hhv. fordele og ulemper ved flere af de modeller der pt. afprøves i København, samt arbejdet med linjer i Fredericia Kommune og den svenske kunskapsskola. Notatet afsluttes med en vurdering af hvilke overordnede betragtninger og principper der er vigtige for udviklingen af udskoling i København og hvordan de eksisterende og kommende tiltag virker til at fremme denne udvikling.

Forskellige udskolingsmodeller

Overbygningsskole

Betegnelsen overbygningsskole angiver en selvstændig skole, som med et nærmere defineret distrikt optager elever til 7.-9., evt. også 10. klasse. Der har fra 2001-2006 været et forsøg med overbygningsskole på Heimdalsgades Overbygningsskole, ligesom det er politisk besluttet, at Højdevangens Skole fra 2012 har status som overbygningsskole. Mange landkommuner har af kapacitetsårsager udskolings-skoler.

Fordelene kan være, at der på hver årgang er flere elever og lærere og dermed bedre mulighed for at differentiere undervisningen i skiftende hold, opdelt efter forskellige kriterier, eller for at oprette deciderede linjer. Det større antal lærere giver også bedre mulighed for faglig sparring og udvikling, ligesom der for elevernes vedkommende er flere vennemuligheder og bedre mulighed for skabelse af deciderede ungdomskulturelle miljøer. Fordelen kan også være, at elever ved starten af udskolingen kan profitere af skift. Der vil endvidere være mulighed for at ”ryste posen” og gennemføre ny klassedannelse, således at klasserne bliver enten mere homogene eller mere heterogene, alt efter hvad der ønskes.

Ulemperne ved udskolings-skoler kan være, at transportafstanden til skolen øges for en del elever. Der kan også for nogle elever og forældre være tale om utryghed ved at skifte til en ny og ukendt skole.

Risikolementer ved udskolings-skoler er dels, at der kan opstå forskelle mellem de værdier og den pædagogik, der bedrives på basisskolerne, og på udskolings-skolen, således at overgangen vanskeliggøres for eleverne. En anden risiko er, at forældrene i skiftet fravælger den offentlige skole

Overbygningsafdeling

Udtrykket betegner et overbygningsmiljø, som ikke er en selvstændig skole, men en afdeling af en folkeskole, evt. beliggende på en selvstændig matrikel. Flere sammenlagte københavnske skoler har denne model.

Fordelene ved en overbygningsafdeling er stort set identiske med de fordele, der er beskrevet ved overbygningsskolen ovenfor. Endvidere er der (i modsætning til en overbygningsskole) den fordel, at alle klassetrin er under samme ledelse, hvilket forbedrer muligheden for at skabe et sammenhængende pædagogisk grundlag for de små og store elever.

Ulemperne kan være, at volumen i overbygningen ikke bliver tilstrækkelig til at sikre, at lærernes faglige kompetencer udnyttes optimalt.

Der kan i en afdelingsopdelt skole også være en risiko for, at der bliver en opsplittning mellem afdelingerne.

Linjer

Med linjeopdeling menes, at eleven inden overbygningen, fx i 6. klasse, vælger en form for specialisering, hvor undervisningen i klassen er tonet efter et bestemt tema, og hvor valgfagene også handler om dette tema. Linjer kan fx have overskrifter som Idræt, International, Innovation, Ud i verden eller Fortællinger i en ny medieverden.

Fordelene ved linjeopdeling kan være, at den tiltrækker lærere, der er engagerede i netop linjens tema, og som dermed er engagerede undervisere, hvilket vil smitte af på elevernes motivation. En anden fordel er, at elevens valg tages alvorligt, og at eleven dermed oplever større medindflydelse på dagligdagen. Fordelen kan også være, at elever med samme interesse kommer i samme klasse, og at der dermed skabes mere homogene klasser. Endvidere nævnes som fordel, at forældrene engageres i samtaler med eleven om valget.

Ulemperne ved linjer kan være flere: Eleven kan låse sig tidligere fast i en specialisering og kan have svært ved at overskue konsekvenserne af valget. Selv om der i ordningen indbygges en mulighed for omvalg, vil et sådant omvalg betyde fravalg af de fællesskaber, eleven er kommet ind i. Der kan være en tendens til, at fx de unge fra uddannelsesfremmede hjem vælger de linjer, der ikke ser ud til at kræve så megen boglighed, og omvendt kan elever fra den anden ende af den sociale skala vælge linjer, der i udgangspunktet fremstår med et højt akademisk niveau. Dermed risikerer man en social lagdeling/niveaudeling og kommer til at modvirke de generelle bestræbelser på at skabe socialt heterogene klasser.

Nogle skoler forsøger at modvirke denne risiko ved en bredere formulering af linjer, således at de tiltrækker en bredere målgruppe. Hermed risikerer linjerne omvendt at blive så brede, at man kan stille spørgsmål ved om de berettiger til betegnelsen linje. En alternativ model til linjerne kan være at gøre som udskolingsdynamoer Vesterbro Ny Skole tilstræber, nemlig at samtlige elever i perioder introduceres til fx innovation. Således tilgodeses de aspekter, som i kraft af skolens almindelige funktion ifølge folkeskoleloven skal inddrages i den almene undervisning.

Udskolingsdynamoer

Som led i implementeringen af budget 2011 besluttede Børne- og Ungdomsudvalget at udnævne fire folkeskoler som såkaldte udskolingsdynamoer. Disse har på samme måde som de kommunale profilskoler til opgave at være frontløbere på kvalitetsudvikling af et bestemt område, her altså udskolingen, og de forpligter sig til at deltage i vidensdeling med de øvrige folkeskoler. Forventningen til

dynamoerne er, at de bliver i stand til at inspirere kommunens øvrige skoler. Udskolingsdynamoerne skal tilsammen arbejde med fleksibel holddeling efter skiftende og forskellige kriterier, øget praktik, erhvervshold/erhvervsklasser, øget brug af sociale medier i undervisningen samt indsatser for såvel de fagligt stærke som for de elever, der har særligt brug for støtte.

De tre udskolingsdynamoer startede august 2011; den fjerde, Højdevangens Skole, bliver udskolingsdynamo fra august 2012. Aktuelt har skolerne påbegyndt flere indsatser, hvoraf følgende er eksempler:

Vesterbro Ny skole: Et særligt fokus lægges ned over undervisningen for alle overbygningselever i en periode, og i næste periode et nyt fokus. Eksempler på fokuspunkter er innovation, cooperative learning, sociale medier.

Kildevældsskolen: Skole arbejder med erhvervshold i almenafdelingen, integration af uddannelses- og elevplan, fleksibel holddannelse.

Sortedamskolen: Skolen arbejder med fleksibel holddannelse efter forskellige skemaer, styrket UEA-undervisning, samarbejde med ungdomsuddannelser,

Højdevangens Skole:: Linjer som ovenfor beskrevet.

Udskolingsdynamoerne har fået udmeldt ressourcer fra forvaltningen på baggrund af indsendt budget til indsatser inden for det beskrevne grundlag for udskolingsdynamoerne. Forvaltningen er løbende i dialog med skolerne, ligesom flere skoler inddrages i den løbende udviklings- og inspirationsproces.

Fordelen ved dynamoskolerne er, at der udvikles og afprøves flere forskellige veje til kvalitetsudvikling, veje, som skolerne har ejerskab til, og at lærernes engagement øges ved deltagelse i indsatsen. Den kommunale forventning til skolerne stimulerer i sig selv kvalitetsudviklingen.

Hvis disse skoler skal kunne danne afsæt for udviklingen i udskolingen i København, er den løbende dialog, opfølgning og evaluering central, da der ellers er risiko for at de gode tiltag forbliver lokale og pga. de mange andre driftsopgaver på skolen ikke kommer ud over rampen til andre skoler. Forvaltningens understøttende rolle er derfor central.

Fredericia Kommune og Kunskapsskolan

I det følgende beskrives kort to forskellige eksempler på alternative udskolingsmodeller, nemlig linjerne i Fredericia kommune og Kunskapsskolan i Sverige.

Fredericia Kommune

Fredericia Kommune har knap 6.000 folkeskoleelever. I kommunen har man som følge af politisk beslutning siden 2006 haft linjer i overbygningen på en del skoler. Langt størstedelen af eleverne går på linje på deres egen skole. Nogle af skolerne er overbygningsskoler, andre har 0.-9. klasse. Linjeudbuddet har varieret en smule og er i indværende skoleår International linje med udenlandske lærere, Innovativ linje, It-og medielinje, Naturfagslinje og Idrætslinje. Ifølge forvaltningens evaluering udtrykker eleverne, at de er tilfredse med at kunne vælge, og at de oplever nogle mere engagerede lærere. Lærerne udtrykker tilfredshed med de mere homogene klasser. Fordele og ulemper er beskrevet ovenfor i afsnittet om linjer.

Kunskapsskolan

Kunskapsskolan er en privat svensk koncern, som driver en række overbygningsskoler efter samme koncept: Eleven tilhører en basisgruppe, men modtager niveaudelt undervisning i de centrale fag svensk, matematik og engelsk. Engelsk er eksempelvis inddelt i 35 niveauer. Skolerne har eget webbaseret undervisningsmateriale, og eleverne fører elektroniske logbøger, som også forældrene kan følge med i. Der lægges stor vægt på individuel målfastsættelse. Hver uge har hver elev et kvarters samtale med sin kontaktlærer om mål for den kommende uge.

Fordelen kan være, at der er udstrakt respons på den enkelte elevs faglige udvikling, samt at målene er synlige for eleven.

Ulempen kan være at de mange niveauer og den høje grad af it-basering risikerer at give en læringsopfattelse, som ikke levner så meget plads til det innovative og de muligheder, som fællesskabet giver.

Overordnede betragtninger

På baggrund af ovenstående beskrivelse af udfordringer og mulige organiseringer af udskolingen, samt de foreløbige drøftelser i ungdomskommissionen mv. kan der peges på følgende overordnede betragtninger og elementer der er vigtige for udviklingen af udskolingen i København:

En god udskoling forener følgende tilgange tilgange: de **konkrete/praktiske**, de **motoriske/ fysiske**, de **visuelle/ billedskabende**, de **auditive/musiske** og de mere **abstrakte og**

tekstorienterede tilgange, således at den kan håndtere de udfordringer, der i det foregående er gjort rede for. En sådan udskoling kan karakteriseres ved to eller flere af disse beskrivelser:

1. Undervisningen i klassen varetages af lærere, der på baggrund af deres *faglige overskud* er i stand til at mobilisere elevernes mange måder at lære på, som kan præsentere faglige problemstillinger på en konkret og anskuelig måde, og som kan tilrettelægge spændende og varierede læringssituationer
2. Undervisningen på trinnet er organiseret med *vidtstrakt brug af holddannelse*, der danner ramme for fx turboforløb for både fagligt stærke og svage elever, korte forløb med tydelige læringsmål, tværfaglige forløb, forløb 'ud af huset' og forløb til fordybelse.
3. Undervisningen på skolen er organiseret i *en form for linjedeling eller temaopdeling*, der på én gang tilgodeser elevernes forskellighed og sikrer alle elever en alsidig faglig, social og personlig udvikling. Linjedelingen kan være langstrakt, fx række helt fra mellemtrinnet – og må i så fald have mulighed for skift undervejs – eller den kan omfatte et eller to år. Den kan være omfattende, altså være klassebaseret, eller den kan indskrænkes til få timer om dagen eller ugen.
4. Skolen har et omfattende og vidtforgrenet *samarbejde med det omgivende samfund*, herunder erhvervsliv og kulturinstitutioner. Det kan ske i form af fx erhvervshold, turboforløb, praktiklignende arrangementer, adoptionsaftaler eller gæstelærerordninger. Skolen samarbejder endvidere tæt med ungdomsuddannelserne, både på lærer- og lederplan.

I følgende tabel gives en oversigt over, de omfattende igangsatte eller besluttede tiltag der understøtter disse fire punkter, og det skitseres, efterfølgende hvilke tiltag, der yderligere vil fremme disse fire punkter:

	Er allerede understøttet af følgende tiltag (iværksatte eller planlagte)
1. Fagligt kompetente lærere	<p><i>Vedtaget i Budget 2012:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Udvikling af fortolkning af undervisningsdifferentiering med portalunderstøttelse • Fagdidaktisk kompetenceudvikling og efterfølgende implementering af en faglig undervisning, reelt baseret på undervisningsdifferentiering
2. Vidtstrakt brug af holddannelse	<p><i>Vedtaget i Budget 2011:</i></p> <p>Systematisk afprøvning af holddannelse på Sortedamskolen og andre udskolingsdynamoskoler</p>
3. En form for	Linjeopdeling afprøves på Højdevangens Skole i samarbejde

linjedeling eller temaopdeling	med de tre basisskoler Temaorganisering afprøves på Vesterbro Ny Skole
4. Samarbejde med det omgivende samfund	<p><i>Vedtaget i Budget 2011:</i> Erhvervsklasser på flere skoler og forsøg med erhvervshold på Kildevældsskolen</p> <p><i>Vedtaget i Budget 2012:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Turbodansk udvides til turboforløb på 15 skoler. Understøttes af kompetenceudvikling i Sommeruniversitetet • Udvikling af koncept for skolernes samarbejde med erhvervslivet <p>-----</p> <p>Forskningsprojekt på Vesterbro Ny Skole om materialer, der understøtter og understøttes af erhvervstilknytning. Projektet finansieres af hhv. forskningsinstitutionen, skolens egne midler samt ressourcer fra udskolingsdynamopuljen.</p>
	Smart Stars og lignende projekter
	På profilskolerne gennemføres i samarbejde med erhvervsliv og kulturinstitutioner et stort antal projekter med det formål at udvikle nye metoder og materialer

Kort beskrivelse af mulige nye tiltag

I relation til 1) Fagligt kompetente lærere kan der fx åbnes for hhv. øgede muligheder for individuel dygtiggørelse på et højt niveau, primært i form af pd-uddannelser samt linjefagsuddannelse i fag, hvor der er mangel på lærere.

I relation til 2) Vidtstrakt brug af holddannelse kan dette understøttes ved, at de særlige kommunale minimumskrav til timetallet erstattes af et kommunalt minimumskrav til undervisningsydelsen. Under overholdelse af de statslige minimumskrav vil skolen herefter frit kunne anvende sine ekstraressourcer til ekstra timer generelt, ekstra hold, tolærerordninger eller tiltag rettet mod grupper af elever. Skolen kan anvende sine ressourcer, herunder evt. ekstra ressourcer tildelt efter forskellige kriterier, efter behov, dvs. som grundlag for at oprette et større antal hold end antal klasser, der indgår i konstruktionen, til tiltag rettet mod grupper af elever eller til tolærerordninger. Skolen skal stilles frit mht. at anvende den ekstra ressource til uddannede lærere eller til undervisningsassistenter, der kan være lærerstuderende, pædagoger, håndværkere eller ikke-uddannede, alt efter hvilken funktion ressourcen skal dække.

Element 3) Linjedeling/temaopdeling kan udvides ved at det udbydes til et område at lade en del af sine skoler realisere den konstruktion for udskolingen, der pt. afprøves på Vesterbro Ny Skole. Her arbejdes der i afgrænsede perioder på tværs af klasser og ind i mellem på tværs af trin på skift med temaer som innovation, cooperative learning (CL), sociale medier og netværk. Temaerne udfoldes i alle fag, så alle hold arbejder i en periode med fx CL i matematik – men med forskellige fokus og på forskellige niveauer.

I forhold til 4) samarbejde med det omgivende samfund skal der på udskolingsdynamiskoler udvikles erfaringer med, hvordan de kompetencer, elever udvikler uden for skolen i forbindelse med turboforløb, erhvervshold eller i andre sammenhænge, kan gøres brugbare i klassefællesskabet. Dermed kan man opnå, at ud over at elevens selvfølelse styrkes gennem forløbet (det er en meget markant erfaring fra evalueringen af turbodansk-projektet), så sikres eleven en højere social status og kommer i højere grad til at opleve sig som en del af det sociale arbejdsfællesskab i klassen. Det fordrer, at man tilrettelægger undervisningen, således at de særlige kompetencer, eleven har erhvervet sig i det anderledes arbejdsfællesskab på arbejdspladsen, aktivt bringes i spil i klassen efterfølgende. Det kræver en sammentænkning af skolens kommunikationsformer, tekster og omgang med dem – og så de kommunikationsformer, tekster og brug af dem, som kendetegner verden uden for skolen. En sådan udvikling, der generelt er helt essentiel i samarbejdet mellem skolen og det omgivende samfund, kræver forskningsmæssig involvering og assistance.